

Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı Koruma Uygulamalarının Değerlendirilmesi: Tarihi Kent Kesimlerine Yönelik İyileştirme Önerileri

Evaluation of Eskişehir Odunpazarı Urban Conservation Practices: Improvement Suggestions in Historical City Site Areas.

Betül Gelengül EKİMCİ¹

öz

Bu makale, tarihi kentlerin korunması ve çağdaş toplumla bütünleşmesi konusunda yürütülen bir çalıştayın deneyimlerini sunmaktadır. Üç üniversitenin iş birliğiyle gerçekleştirilen çalıştay, mimarlık lisans öğrencilerini bir araya getirerek, "Üç Tarihsel Çevre Üç Ölçek Üç Konu: Koruma Kullanma Turizm" başlığı altında ortak bir platform sağlamıştır. Mimarlık eğitiminde önemli bir yer tutan bu tür etkinlikler, öğrencilere teorik bilgilerini pratik uygulamalarla birleştirme fırsatı sunmakta ve disiplinin temel konularını daha derinlemesine anlamalarını sağlamaktadır.

Çalıştayda tarihi kentlerdeki miras koruma politikaları ve pratik uygulamaları karşılaştırmalı bir şekilde analiz edilerek sorunlar tartışılmış ve tarihi dokunun korunması konusunda öneriler geliştirilmiştir. Bu makalede, çalıştayda çalışma alanı olarak seçilen üç bölgeden biri olan Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı ele alınmıştır. Çalıştay sürecinde Odunpazarı Kentsel Sit Alanı koruma süreçleri yönetsel, kavramsal ve uygulamalar bazında incelenmiştir. İncelemeler sonucunda alanda tespit edilen problemlere ilişkin çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bu çalıştay ile tarihi dokunun korunmasıyla ilgili alınması gereken tedbirler konusunda rehber niteliğinde olabilecek önemli sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu makale, tarihi kentlerde kültürel mirasın korunmasıyla sürdürülebilir turizmin nasıl bir denge içinde yönetilebileceğine dair ipuçları içermekte olup aynı zamanda mimarlık eğitiminde katılımcı çalışmaların verimliliğine de dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tarihi kentler, Tarihi Çevre Koruma, Katılımcı çalıştaylar, Kültürel miras, Sürdürülebilir turizm

ABSTRACT

This article presents the experiences of a workshop conducted on the preservation of historic cities and their integration with contemporary society. The workshop, conducted in collaboration with three universities, brought together undergraduate architecture students under the title "Three Historical Environments Three Scales Three Topics: Conservation Use Tourism," providing a shared working platform. Participatory workshops hold a significant role in architectural education. Such events offer students the opportunity to integrate theoretical knowledge with practical applications and deepen their understanding of the discipline's fundamental issues.

During the workshop, practical implementations of heritage conservation policies in historic cities were comparatively analyzed, problems were discussed, and recommendations were developed for the preservation of historical fabric.

This article focuses on the examination of one of the three selected areas, the Odunpazarı Urban Conservation Area in Eskişehir. Throughout the workshop process, the conservation processes of the Odunpazarı Urban Conservation Area were examined in terms of administrative, conceptual, and practical aspects. The solution proposals developed for identified problems serve as a guide for measures to be taken regarding the preservation of historical fabric. The conclusions of the article provide insights into how the balance between preserving cultural

¹Betül Gelengül Ekimci: (Assoc. Prof.) İstanbul Teknik Üniversitesi, İTÜ-KKTC Eğitim-Araştırma Yerleşkeleri, Namık Kemal Mah. Fazıl Polat Paşa Bulvarı, Gazimağusa/KKTC, ekimci@itu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7650-1088.

heritage in historic cities and managing sustainable tourism can be achieved, while also highlighting the effectiveness of participatory studies in architectural education.

Keywords: *Historic cities, Conservation, Participatory workshops, Cultural heritage, Sustainable tourism.*

GİRİŞ:

Tarihi kentler ve kentsel alanlar bir toplumun ve onun kültürel kimliğinin evrimini anlatan mekânsal oluşumlardır (ICOMOS, 2011). Tarihi kentlerin çağdaş toplumla bütünleşmeleri ve buldukları çevrenin uyumlu gelişimi için somut ve somut olmayan kültürel miras değerleri bütünleşik yaklaşımlarla ele alınmalıdır. Yapılacak müdahaleler hem kültürel miras değerlerine hem de yaşayanların yaşam kalitesine saygı göstermelidir (ICOMOS, 2011). Sürdürülebilir bir koruma için kurumsal ve ekonomik yapılanmanın yanı sıra, kültürel mirası sahiplenip koruma sorumluluğunu üstlenecek toplumsal bilinç oluşturulması gerekmektedir.

Geçmişin yaşayan kanıtları olan tarihi çevreler günümüzün hızla değişen dünyasında çeşitli sorunlarla karşı karşıyadır. Dünya nüfusunun hızla artması, küreselleşme eğilimleri, siyaset ve iş dünyasındaki değişiklikler, turizm ve bunların nüfus hareketliliği üzerindeki etkileri, tarihi kentleri ve kentsel alanlardaki koruma çalışmalarını sürekli gözlemlemeyi ve değerlendirmeyi gerektirmektedir.

Ülkemizdeki mimarlık lisans programlarında verilen koruma ve restorasyon içerikli dersler, mimar adaylarının tarihî yapılar ve değerlerin korunması konusunda duyarlılık kazanmaları için büyük önem taşımaktadır. Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi / International Council on Monuments and Sites (ICOMOS) 1993 Sri Lanka Toplantısı Sonuç Bildirgesi ile yayınlanan Koruma Eğitimi Tüzüğü'nde "kültür mirası olarak tanımlanan tüm mimari yapıların korunmasıyla ilgili eğitim ve öğretim sürecinde ölçütlerin ve temel ilkelerin belirlenmesine yardımcı olmanın temel hedef olduğu belirtilmiştir." Mezunların mimar ünvanı alarak tarihi yapılara yönelik rölöve projeleri yaptıkları veya tarihi çevrede yeni yapı gerçekleştirdikleri dikkate alındığında öğrencilerin lisans eğitimi sürecinde söz konusu konularda yeterli donanıma sahip olmaları ve temel bilgilere sahip olmaları beklenmektedir.

19. yüzyıldan itibaren koruma bilimi, tek yapı ölçeğinden kentsel sit alanına, anıttan kültür varlığına ve kültürel peyzaja uzanan kuramsal bir gelişim göstermiş, bu süreçte anlamı ve kapsamı genişlemiştir. Kültür varlıklarını koruma/restorasyon uygulama ve yaklaşımlarını mimarlık eğitimi içinde -belirli kurallar çerçevesinde- ancak standart bir metodolojiyle aktarmanın güçlüğü açıktır. Koruma eylemi, sadece fiziksel yapılar ve koruma teknikleriyle ilgili olmayıp, aynı zamanda kültürel çevre ve toplumsal etkilerin şekillendirdiği bir süreçtir. Sürekli gelişen ve değişen bu bağlam, korunacak değerler ve yöntemler üzerine düşünce üretilen bir ortamda ele alınmayı gerektirir. Bu kapsamda mimarlık lisans programlarında tarihi çevrenin korunmasına yönelik dersler de kavramsal değişimler geçirmektedir. Koruma eğitimi ile ilgili çalışmaların başarısının belirli bir düzeye ulaşabilmesi için yenilikçi öğrenme – öğretim yaklaşımlarının ve öğrenme deneyimlerinin paylaşımı önem taşımaktadır. Bu çalışmada mimarlık okullarında mimari mirasımızın korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarımı ile ilgili yürütülen bir çalışmanın ele alınması elde edilen birikim ve deneyimlerin paylaşılması ve tartışılmaya açılması hedeflenmiştir.

Bu doğrultuda, üç üniversitenin mimarlık lisans programı öğrencileriyle "Üç tarihsel Çevre Üç Ölçek Üç Konu: Koruma Kullanma Turizm" başlıklı çalıştay düzenlenmiştir. Büyüyen şehirlerde miras koruma politikalarının uygulanmasıyla ilgili zorluklar ve bu konular hakkında bir söylem oluşturmak amacıyla, farklı bölgelerden seçilen tarihi çevrelerin koruma süreçleri yönetsel, kavramsal ve uygulamalar bazında incelenmiştir. Bu makalede, çalışma alanı olarak seçilen üç bölgeden biri olan Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı'na odaklanılmıştır.

Çalışma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması ile yerleşimin fiziksel ve sosyal altyapısı, tarihi ve mekânsal gelişimi irdelenmiş, koruma mevzuatı ve koruma uygulamaları ele alınmıştır. Vaka çalışmaları ile birçok ortak bileşenden etkilenen düşünsel altyapı üzerine karşılaştırmalı bir çalışma gerçekleştirilerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konmuştur. Karşılaştırmalı çalışma, genel koruma stratejilerinin yanı sıra her bölgenin kendine özgü problemlerinin ve uygun çözümlerin anlaşılmasını sağlamıştır. Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı özelinde turizm ve koruma kavramı etrafında ortaya çıkan tartışmalarda, koruma ve kullanım dengesi, turizm etkileri ve yerel toplulukların katılımı gibi konular detaylı olarak incelenmiştir.

Kapsayıcı Katılım

Işık Üniversitesi, Eskişehir Teknik Üniversitesi ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi tarafından düzenlenen çalıştay doğal, tarihi ve kültürel değerler barındıran geleneksel yerleşimlerin sorunları ve dinamiklerini geniş bir çerçevede; somut ve somut olmayan değerler, koruma bilinci, bütünleşme ve çevresel etkenler konularını öğrencilerle farklı bir öğrenme platformunda tartışmayı hedeflemiştir.

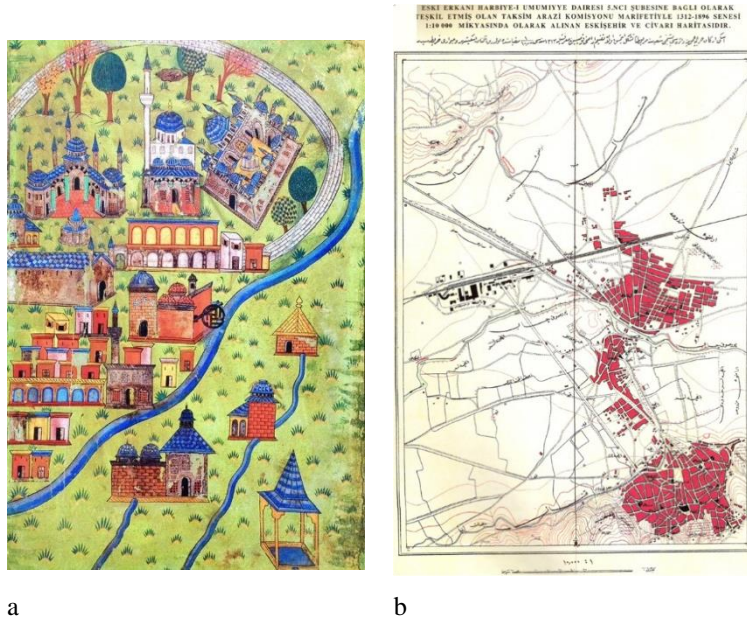
Çalıştay kapsamında öğrenciler ilgili üniversitelerin buldukları kentlerde yer alan farklı ölçeklerde tarihsel çevrelerin potansiyel ve sorunlarını analiz edilerek öneriler geliştirmiştir. Koruma, kullanma ve turizm konuları ekseninde çalıştay kurgusunun belirlenmesinin ardından her bölge için bağlı üniversitelerin öğretim üyeleri arasından atölye yürütücüleri belirlenmiştir. Çalışmaya katılacak öğrencilerin sayısının tespitinde zaman kısıtlılığı önemli olmuştur. Sonuç ürünlerin geliştirilmesinde her aşamanın etkin bir şekilde yönetilmesini sağlamak üzere 8 gruptan oluşan alt çalışma ekipleri belirlenmiştir. Atölye yürütücülerinin çalışılan alana hâkim, odaklanılacak konuda uzman kişilerden oluşmasının yanı sıra öğrenciler de aynı şekilde tarihi çevre koruma lisans eğitimini tamamlamış, Odunpazarı koruma alanını ilgilendiren temalar çerçevesinde çalışmalarda bulunmuş mimarlık bölümü 4. sınıf öğrencilerinden seçilmişlerdir. Covid-19 pandemi döneminde alışlagelmiş kurgusundan farklılaşarak çevrim içi düzenlenen çalıştay üç üniversitenin ortaklığında 13.07.2020 – 23.07.2020 tarihleri arasında her üç üniversiteden öğretim üyeleri ve 16 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede çalıştay öncesinde eğitimler tarafından bilimsel hazırlık yapılmış, ilgili meslek kurumları ve Koruma Amaçlı İmar Planı (KAİP) raporları detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalıştay ekibinin ihtiyaçlarına yönelik yazılı ve görsel malzeme atölye yürütücüleri tarafından bulut ortamında sağlanmıştır. Mevcut planları gözden geçirmek ve güncel problemleri karar verici odaktan tespit etmek üzere yerel yönetimi temsil eden Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı çalışma grubu ile görüşmeler yapılmıştır. Odunpazarı Kentsel Sit Alanı'nda karşılaşılan problemlerin karar vericiler tarafından paylaşılması çalıştay sürecinde üzerinde tartışılan konulara açılım sağlamıştır. Harita, fotoğraf ve sanal gezintiye olanak veren dijital uygulamaların alanı izleme ve gözden geçirme sürecine entegre olma kapasitesi değerlendirilmiş; öğrenciler çevrim içi ortamda sunulan uygulamaları etkili bir şekilde kullanmanın yollarını aramaya davet edilmişlerdir. Bu kapsamda mekâna uzaktan erişimi ve sağlayan ayrıntılı 3B modeller üzerinden sanal gezinti imkânı sunan Google Street, Google Earth (VR), ayrıca konum tabanlı bir uygulama olan Foursquare platformları kullanılmıştır. Fiziksel mekânların 2B ve 3B dijital modelleri AutoCAD ve SketchUp çizim ve modelleme programları ile oluşturulmuştur.

Dijital platformda farklı üniversitelerle yaratılan iş birliği, mimarlık eğitiminde çoklu katılımın sağlanması konusunda önemli bir araç olabilme potansiyeli taşımıştır. Üç üniversitenin ortaklığında uygulanan yöntemsel yaklaşım, farklı ölçeklerdeki tarihi çevreler ve onun bileşenlerini korumaya dair bir beyin fırtınası yaratmış, gruplar arasında odaklandıkları alana yönelik kavramsal ve bilimsel içerikli vizyon üretecek ortam sunmuştur.

Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı-Tarihi Gelişim

Frigya'nın batı sınırı içinde yer alan Eskişehir, Orta Anadolu'nun en eski kentlerinden biridir. Bizans, Anadolu Selçuklu ve Erken Osmanlı dönemlerinde, uç denilen sınırda, kültürler arası etkileşimin yoğun olarak yaşandığı bir bölgede yer almıştır (Ekimci:2015:406). Ticaret yollarının kavşağında yer alan kent, verimli tarım arazileri, su kaynakları ve termal suların varlığına bağlı olarak önem kazanmıştır. 16. yüzyılda Odunpazarı'nda inşa edilen Kurşunlu Külliyesi, cami, imaret, kervansaray, tekke ve türbeden oluşan zengin programıyla kentin gelişiminde merkezi bir rol oynamıştır (Şekil 1).

Şekil 1: a.Matrakçı Nasuh'un Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i 'Irâkeyn adlı eserinde yer alan Eskişehir minyatürü, 1536. b. 1/10.000 ölçekli Eskişehir Haritası (1896). Harita Genel Komutanlığı, Haritacılık Müzesi, Ankara.

1896 yılı haritasına göre geleneksel yerleşim yerleri, güneyde yamaçlarda kıvrımlı yollarla belirginleşen konut bölgesi Odunpazarı ile kuzeyde merkezde çarşıdır (Şekil 1). Bu iki eski merkez arasında sebze meyve bahçelerinin olduğu araziler vardır. Ancak 19. yüzyılın değişen dinamikleri içinde kentin demografik yapısında, haritada da izlenebilen değişimler yaşanmıştır. Izgara planlı sokaklarıyla geleneksel dokudan ayrılan bu yerleşimler savaflara bağlı göçler, Berlin -Bağdat demiryolunun kentten geçmesi ve kurulan fabrikalarla kentin kuzey batısında gelişen yeni mahallelerdir (Ertin:1994:23). Ana ulaşım ağında demiryollarına ağırlık verilmesi, istasyon yolu üzerinde kamu ve sanayi yatırımlarının artırılması sonucu yeni yerleşim yerleri tarihi merkez Odunpazarı dışında gelişmiştir. Ancak Odunpazarı, kent içi konumu ile yeni kentsel gelişme alanlarına uzaklığına karşın konut bölgesi ve geleneksel ticaret merkezi olma özelliğini hâlen sürdürmektedir.

Genel Koruma Yaklaşımı ve Mevzuatı

Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi'ne ait koruma kararları 1952 imar planını takiben Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu (GEEAYK) tarafından alınmıştır. Bu karar ile Odunpazarı'nda toplam 202 yapı ve anıt tescillenmiştir². Odunpazarı bölgesi, Kültür Bakanlığı tarafından 1981 yılında tarihsel ve kentsel SİT alanı ilan edilmiştir. 1986-1988 yılları arasında Odunpazarı Tarihi Sit Alanı için 'geçici dönem yapılanma koşulları' belirlenmiş³, 17 Haziran 1988 tarihinde Polat Sökmen tarafından

² Odunpazarı'ndaki mimari miras, 1981.05.09-A-2808 sayılı GEEAYK kararı ile toplu olarak tescil edilmiştir.

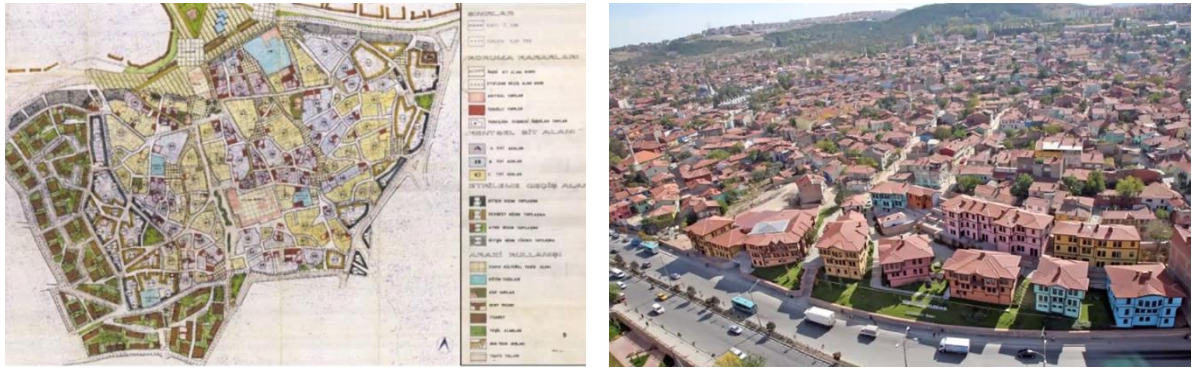
³ 1986.06.27-2397 numaralı Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu (TKTVYK) kararı.

hazırlanan ilk Koruma İmar Planı onanmıştır⁴. 1988 Koruma İmar Planı'nda tarihi niteliklerine göre üç farklı yapı grubu belirlenmiştir⁵. Yeni yapı kuralları çerçevesinde ise parsellerin birleştirilmesine ve bölünmesine izin verilerek kentsel dokunun özgün karakterinin değişmesine neden olacak uygulamaların önü açılmıştır. 1990'ların başında, Kurşunlu Cami Sokak'ta bulunan yedi adet sivil mimarlık örneği yapı Anadolu Üniversitesi'nce satın alınarak "Konuk Evi" işleviyle kamu hizmetine sunulmuştur. II. grup tarihi eser restorasyonu adıyla gerçekleştirilen uygulamada taşıyıcı sistem ve plan şeması tümüyle değiştirilmiştir.

Şekil 2: Odunpazarı "Konuk Evi" Kurşunlu Cami Sokak ve iç mekândan görünüm.

1996 yılında Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıkları Bölge Kurulu'nun kurulmasının ardından 1997 yılında Koruma İmar Planı Revizyonu Turan Barlas tarafından hazırlanmıştır⁶. 1997 yılı Koruma İmar Planı Revizyonu kararları ile tescilli yapılara ek olarak çevreye katkı niteliği bulunan yapılar da değerlendirilmiş ancak boş parsellerde yapılacak yeni yapılarda ayırık nizam yapılaşmaya, dolayısıyla geleneksel parsel boyutlarını değiştiren uygulamalara izin verilmiştir (Şekil 3a)

a

b

Şekil 3: a. Barlas İmar Planlama Müşavirlik Ltd. Şti. tarafından hazırlanmış olan 1997 Koruma İmar Planı Revizyonu. b. Odunpazarı Kültür Merkezi.

2002-2009 yılları arasında kentsel sit alanı ile Atatürk Bulvarı arasında, etkileme geçiş alanında kalan parsellerde ayırık nizam yapı grubundan oluşan bir Kültür Merkezi-konaklama tesisi inşa edilmiştir (Şekil

⁴ Konya KTVKKBK 197-17.6.1988 numaralı kararı.

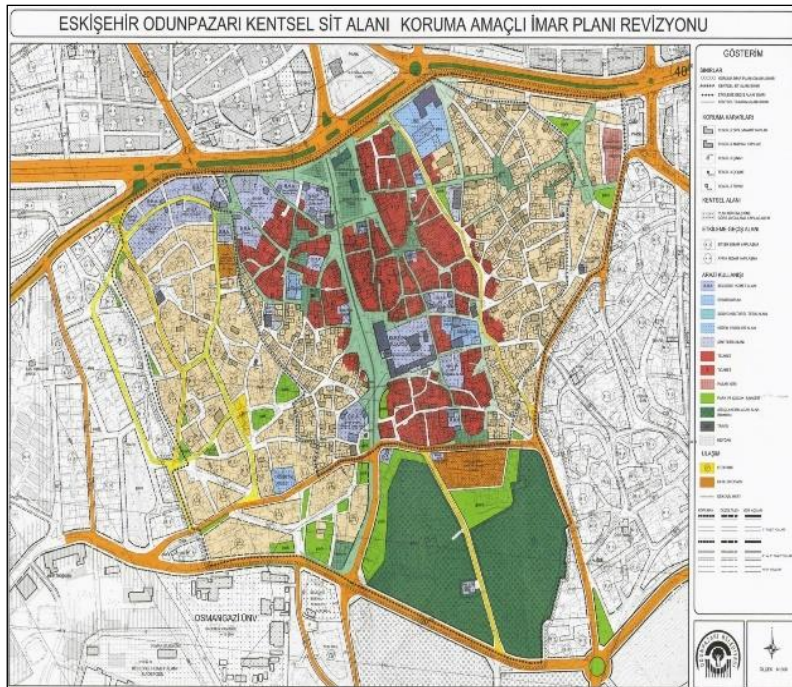
⁵ Bkz. Kıvılcım, F., 2008 'Tarihi Yapılı Çevrelerde Tasarım İlkeleri Üzerine Bir Çalışma: Eskişehir, Odunpazarı Örneği', Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

⁶ Bkz. Koca, G. 2005. Planlı Dönemde Eskişehir'de Yaşanan Kentsel Gelişme ve Planlama Sorunları, I. International Symposium on Eskişehir throughout History: Political, Economical, Social and Cultural Aspects, 485-499, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

3b). 1997 Koruma İmar Planı Revizyonu etkileme geçiş alanı kurallarına uygun olarak inşa edilen bu yapılar, geleneksel mimariye ilişkin aldatıcı görünümler yaratan bir uygulamadır. Ancak, verilen işlev göz önüne alındığında Odunpazarı dönüşümünde önemli bir rol üstlenen kültür merkezi, ziyaretçiler ve Odunpazarı sakinleri arasında bir ara yüz oluşturmanın yanı sıra, bölgenin turizm amaçlı tanıtım yüzü olarak da kullanılmıştır.

Eskişehir Büyükşehir Belediyesi Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi kapsamında 1998-2005 yılları arasında Beyler Sokaktan başlayarak Odunpazarı'ndaki birçok sokağı kapsayan bir dizi sokak sağlıklılaştırma projesi başlatmıştır. Beyler Sokak sağlıklılaştırma projesi sırasında 27 evin çatı ve dış cephe restorasyonu yapılmıştır. Bu projeye başta Kültür Bakanlığı olmak üzere, Anadolu Üniversitesi Mimarlık Bölümü, sivil toplum kuruluşları, Vakıflar Genel Müdürlüğü de destek vermişlerdir. 2007 yılı sonlarında sekiz mahalledeki toplam 100 ev onarılarak restoran ve otel olarak işlevlendirilmiş, sokakların altyapıları düzenlenmiştir. Sivil mimarlık örneği Kara Kâmil Konağı Odunpazarı Belediyesi'nce onarılarak halkın koruma ve planlama sürecine katılımını sağlayacak bir merkez olarak değerlendirmiştir. Katılımcı bir planlama ile yürütülen uygulamalarla bölge iç ve dış turizme hazırlanmıştır. Odunpazarı Evleri Yaşatma Projesi 2. Etap'ta Koca Müftü, Arif Bey ve Işıklar Sokak'ta bulunan 13'ü tescilli, toplam 37 binanın 46 cephesinde gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları "Tarihi Çevre Koruma Kapsamında Sokak Sağlıklılaştırma veya Çevre Düzenlemesi Projesi" kapsamında I. Ulusal Mimarlık Koruma Ödülü almıştır⁷.

2011 yılında Koruma Amaçlı İmar Planı bir revizyon sürecinden daha geçmiştir. Bu revizyon kapsamında sit alanı içindeki yapılar inşa edildikleri dönemlere göre dört grupta değerlendirilmiştir (Şekil 4). Tüm gruplar mimari niteliklerine ve değerlerine bağlı olarak üç alt gruba ayrılmıştır. Alan için tanımlanan vizyon çerçevesinde ticaret ve konut alanlarının dengesinin korunması için geleceğe yönelik genel ve özel kararlar üretilerek plan notlarında açıklanmıştır.

Şekil 4: Odunpazarı Koruma Amaçlı revizyon İmar Planı, 2011.

Tarihi dokuyu koruma politikaları ve miras uygulamalarında yaşanan olumlu gelişmeler sonucu Odunpazarı Tarihi Kent Merkezi 2012 yılında), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü / United

⁷ Bkz. Anonim, 2006. Mimarlık Dünyasından, Mimarlık Dergisi, Kasım Aralık 2006, Sayı 332.

Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO)'nün Dünya Mirası Geçici Listesine kabul edilmiştir⁸.

Analiz Çalışmaları

Yerleşim tarihi 13. yüzyıla uzanan Odunpazarı, Eskişehir'in güney yamaçlarında kente hâkim bir coğrafi konumda bulunmaktadır. Odunpazarı dar, kıvrımlı yolları, çıkmaz sokakları, ahşap cumbalı evleri ile Anadolu kentlerinin geleneksel yapılaşma özelliklerini taşıyan, zengin tarihsel ve kültürel mirasa sahip bir semttir. Tarihi dokunun korunması ve sürdürülmesi üzerine üretilen kararların 1990'lı yıllardan itibaren sokak sağlıklaştırma, tek yapı ölçeğinde gerçekleştirilen koruma çalışmaları ve kentsel tasarım projeleri doğrultusunda hayata geçirilmesiyle Odunpazarı turizm için çekici bir bölge haline gelmiştir. Ahşap sivil mimari, Kurşunlu Külliyesi gibi simge yapılar koruma planı ve çevre düzenleme projeleriyle ekonomik olarak da değerlendirilebilmiştir. Olumlu gelişmelerin ardından önemli değişimlerin yaşandığı bölgede kentliler, esnaf ve kullanıcı dernekleri ve yönetimlerin ortak çalışmaları sonucu müzeler, kültürel ve sosyal faaliyetler, sanat ve zanaat atölyeleri ile turizm potansiyeli yaygınlaşarak gelişmeye devam etmektedir.

Turizm ve miras koruma politikalarının uygulanmasıyla ilgili zorluklar ve konular hakkında bir değerlendirme yapmak hedefiyle, tarihi alanın özel karakteri, onu oluşturan bileşenler kültürel ve bağlamsal anlamları ile ele alınmıştır. Koruma süreci ve deneyimlerinin güvenilir bir yorumunu sunmak üzere ilk olarak, Odunpazarı Kentsel Sit Alanı ile ilgili belgeler toplanmıştır. Kısa bir zamanda, üzerinde çalışılan alana odaklanmak amacıyla kentsel sit sınırlarının son durumunun incelendiği 1/1000 ölçekli Odunpazarı Koruma Amaçlı Revizyon İmar Planı analitik analizlerinden faydalanılmıştır. Odunpazarı kültür mirası ile ilgili önceki araştırmalar sistematik olarak toplanmış ve değerlendirilmiştir. Uluslararası ve Ulusal koruma mevzuatları, politikalar ve Eskişehir'in 2013 yılında UNESCO somut olmayan kültürel miras başkenti olma deneyimini içeren raporlar incelenmiştir (Koç, 2014, Ekimci, 2015). Atölye yürütücüleri miras koruma politikalarının nasıl bir etki yarattığı ve mevcut durumun ne kadar ileri gittiğini kontrol etmek amacıyla yerel uygulayıcılar ve şehir plancıları ile yüz yüze görüşmeler yapmıştır. Toplanan verilerin analizi masa başı çalışmaları ve çevrim içi grup görüşmeleriyle tamamlanmış ve çalıştay oturumlarında tartışılarak değerlendirilmiştir.

Verilerden elde edilen analizler, turizmin semt sakinleri üzerindeki etkilerinin daha kapsamlı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir. Bu analizler sonucunda, Odunpazarı yerleşme dokusunun tüm bileşenlerine ayrı ayrı odaklanarak, tarihi alanın özgün karakterini insan faaliyetlerini de içerecek şekilde ele alan bir perspektif geliştirilmiştir.

Problem Tespiti

Uluslararası platform, turizmin doğal ve kültürel mirasın korunmasında olumlu bir güç olarak değerlendirilebileceğini savunmaktadır. Turizm faaliyetleri, kültürel mirasın korunması için ekonomik kaynaklar sağlarken, bu süreçlerin etkin bir şekilde yönetilmesi ve kontrol edilmesi gerekmektedir. ICOMOS tarafından hazırlanan Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nde (ICOMOS,1999), Kültürel miras değerine sahip alanlarda turizmin yönetimi için ilkeler belirlenmiştir. Bu belge, çağdaş yaşamın bir parçası olan kültür mirası ve turizm arasında sürdürülebilir bir koruma yönetiminin kavramsal sentezini sunmaktadır: Turizm geliştirme projeleri söz konusu yerin kültürel değerlerinin çok iyi anlaşılması üzerine kurulmalıdır (2.3). Turizm faaliyetlerinin ve gelişiminin belirli alanlar veya topluluklar üzerindeki etkilerini değerlendirmek için sürekli izleme programları oluşturulmalıdır. (2.7).

⁸ <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi>, erişim: Eylül 2020.

Nitel verilere dayalı ilk analizlerin ardından koruma politika ve uygulamaları hem kent ölçeğinde hem de mahalle-sokak ölçeğinde değerlendirilerek üç alt araştırma/çalışma bölgesi seçilmiştir. Araştırma alanlarına ilişkin görsel ve yazılı veriler çalıştay ekipleri tarafından toplanmıştır. Alanların CBS haritaları, tarihi dokudaki alt alanları belirlemek, koruma durumunu ve gerçek bağlam durumunu daha ayrıntılı araştırmak için kullanılmıştır. Ek olarak haber siteleri, resmî kurumların web sayfaları ve sosyal medya hesapları üzerinden kültür sanat etkinliklerine ilişkin görsel ve yazılı doküman taranmıştır. Saha çalışması atölye yürütücüleri tarafından hafta içi, semt pazarının kurulduğu gün ve hafta sonu yürüyerek gerçekleştirilmiştir. Yapılı çevrenin korunma durumunu belgelemek ve kullanıcılarını gözlemlemek amacıyla fotografik dokümantasyon yapılmıştır. Çalışma alanının doğrudan gözlemi ve fotoğraf araştırması, Odunpazarı'ndaki mirasın korunmasıyla ilgili bazı temel zorlukların anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Toplanan tüm verilerden elde edilen bulgular çalıştay oturumlarında tartışılarak farklı görüş ve perspektifler değerlendirilmiştir.

Şekil 5: Odunpazarı Kentsel sit alanı-geçiş bölgesi görünümler, 2020.

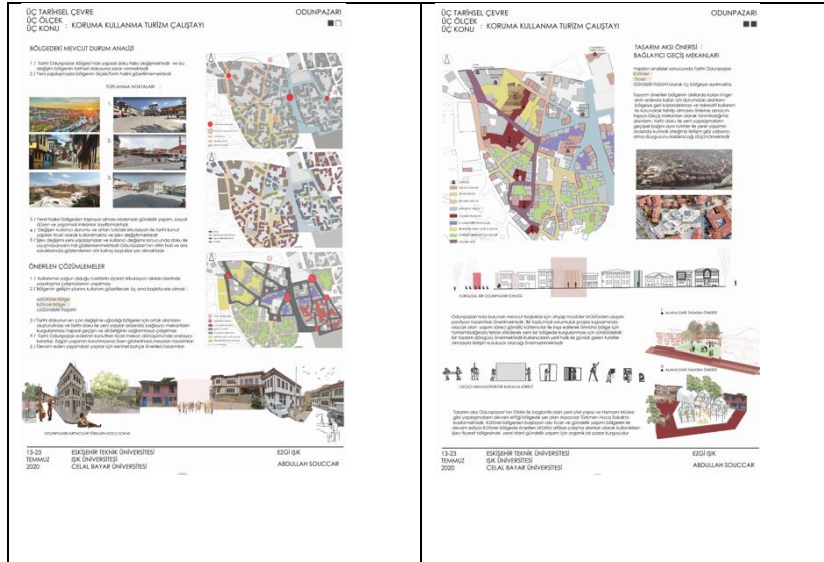
Odunpazarı'nda sivil mimari yapılarının restorasyonları, müze, el sanatları merkezi, konaklama gibi yeni işlevler verilerek çeşitli ölçekte turizm projeleri ile devam etmektedir. Tarihi sit alanının batısında genellikle tek katlı ve daha mütevazı yapıları barındıran konut bölgesinde kullanıcılar turizmin getirdiği canlılıktan yararlanmak istemektedirler. Geleneksel yaşam biçimi ve komşuluk ilişkilerinin sürdüğü konut bölgesinde hem sakin yaşam biçimini korumaya hem de sit alanı bütününde dengeli bir gelişim yakalamaya yönelik yaratıcı uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bununla birlikte özellikle tampon bölgede gerçekleştirilen yatırımlar geleneksel konut bölgesiyle sınır oluşturduğu alanlarda riskler taşımaktadır (Şekil 5). Elde edilen veriler, idari çerçevede yerel yönetimler tarafından paylaşılan sit alanı ve tampon bölgede karar alma mekanizmaları arasında bir kopukluk olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Eskişehir Odunpazarı Kentsel Sit Alanı'na Yönelik Geliştirilen Öneriler

Bu bölümde, tarihi kentteki yeni kullanımların kültür mirası ve yerel halkın yaşam tarzı üzerinde olumlu etkilerini artırmak üzere gruplar tarafından geliştirilen öneriler tanıtılacaktır.

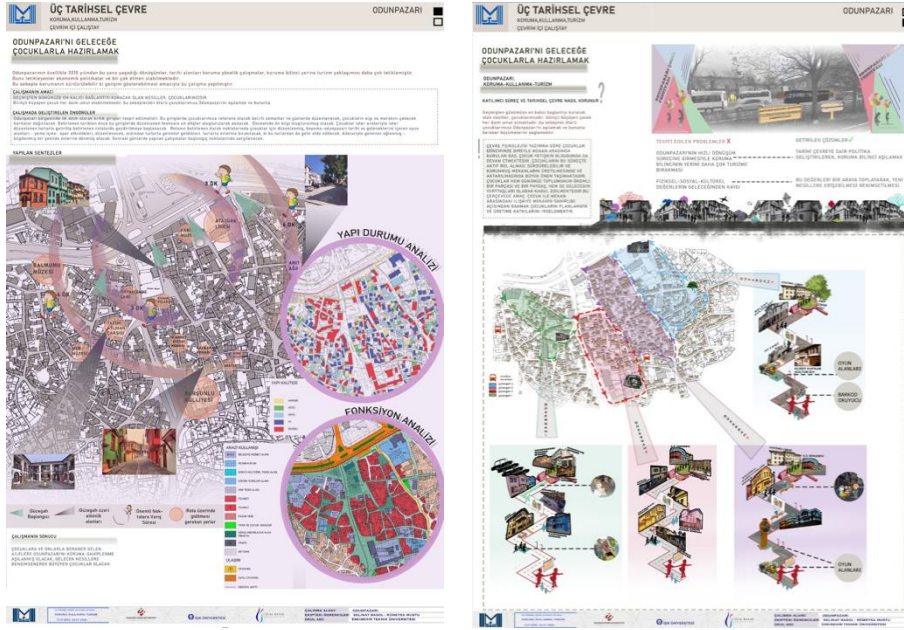
Şekil 6: Grup 1

Grup 1: Kentsel Tasarım ve Planlama İlkelerinin Uygulanması

Problem Tespiti: Tarihi sit alanında dengeli bir gelişim sağlamak için yaratıcı uygulamalara ihtiyaç vardır.

Öneri: Âtıl kalmış bölgelerde, alanın tarihi ve kültürel karakterini koruyacak şekilde modern gereksinimlerle uyumlu, yaratıcı çözümler geliştirilmelidir.

Odunpazarı koruma alanı kullanımını kültürel bölge, ticari bölge ve gündelik yaşam başlıkları altında değerlendiren çalışmada belirlenen bölgeler arasında hem yapısal hem de sosyo-kültürel bir geçiş sağlamak üzere geçici bir kullanım önerisi sunulmuştur (Şekil 6). Henüz koruma uygulamalarının gerçekleşmediği ya da tarihi dokunun yeni yapılarla değişime uğradığı bölgelerde âtıl kalan kent boşlukları tespit edilerek bu alanlar “bağlayıcı geçiş mekânları” olarak tanımlanmıştır. Bu alanlarda kültürel etkileşim aracı olarak düşünülen bir organik pazar için ahşap strüktürlü modüler pavilyonlar kurulması önerilmektedir. Yapım süreci sosyal sorumluluk projesi kapsamında gönüllü katılımcılar ile gerçekleştirmek üzere kurgulanan strüktür için sürdürülebilir bir tasarım düşünülmüştür. Organik pazarın yerel halk ile günlük gelen turistler arasında ortak bir kültürel zemin sağlaması ve mevcut gündelik yaşam faaliyetlerinin desteklenmesi önemsenmiştir.

Şekil 7: Grup 2

Grup 2: Toplumsal Bilincin ve Katılımın Artırılması

Problem Tespiti: Kültürel mirasın korunması sorumluluğunu üstlenecek toplumsal bilinç artırılmalıdır.

Öneri: Eğitim programları, toplumsal bilinçlendirme kampanyaları atölye çalışmaları ve seminerler ile halkın kültürel mirasın korunması konusundaki farkındalığı artırılmalıdır.

“Odunpazarı’nı Geleceğe Çocuklarla Hazırlamak” başlıklı çalışma tarihi bölgedeki kültürel değerleri çocuklara tanıtmayı hedeflemektedir. En iyi öğrenme biçiminin yerinde deneyimlemek olduğundan yola çıkarak Odunpazarı’nda çocuklara yönelik gezi güzergâhları ya da kültür rotaları kurgulanmıştır (Şekil 7). Başlangıç ve durma noktaları Odunpazarı kültürel peyzajını yansıtan bakış noktaları ya da simge yapılar etrafında seçilmiştir. Rota uzunlukları çocukların fiziksel kapasiteleri göz önüne alınarak belirlenmiştir. Gezi programı çocukların merak duygularını harekete geçiren, kültür mirasını eğlenerek öğrenmelerine yardımcı olan etkinliklerle desteklenmiştir. Tarihi sit alanının tümünü kabaca kuzey-güney doğrultusunda dört bölümde ele alan rotalar, tarihi doku ve kültüre ilişkin farklı bilgi ve öğrenme etkinlikleri içermektedir. Böylece aileleriyle veya tur programlarıyla geziye katılan çocuklar diğer rotaları başka programlar dâhilinde gezebileceklerdir. Etkinliklerin çeşitlendirilebilir olması tekrar eden süreçlerde yeniden katılım sağlanmasında etkili olacaktır.

Şekil 8: Grup 3

Grup 3: Turizm Yönetimi ve Yönlendirme

Problem Tespiti: Turizm geliştirme projeleri, kültürel değerlerin çok iyi anlaşılması üzerine kurulmalıdır.

Öneri: Turizm yönetimi ve yönlendirme stratejileri geliştirilmelidir.

Turistlerin ziyaret edebileceği alanlar, koruma altındaki bölgelere zarar vermeyecek şekilde yönlendirilmelidir. Çalışma, ziyaretçiler ve semt sakinlerini belirli noktalarda bir araya getirerek ortak bir paydada buluşturmayı önermiştir. Bu amaçla biri sit alanı geleneksel konutlarının ağırlıklı olduğu batıdaki bölgede, diğeri Odunpazarı girişindeki ticaret bölgesi içinde seçilen iki alan geçici üniteler ve oturma grupları ile düzenlenmiştir (Şekil 8). Bu alanlarda interaktif bilgi panoları ile yalnız geçmiş değil, günümüz yaşamı hakkında da özel bir deneyim sunulması hedeflenmiştir. Bir dinlenme ve durak noktası olması düşünülen alanlarda aynı zamanda küçük ölçekli el sanatları, yerel ürünlerin satışı ve geleneksel zanaatların tanıtımı ve diğer ürünlerin satışı vb. ile hem turizmi canlandırarak hem de yerel halkın gelir elde etmesine yardımcı olacak faaliyetler önerilmiştir. Tur rehberliği hizmetleri, bilgilendirici panolar ve dijital uygulamalar aracılığıyla, ziyaretçilere kültürel mirasın önemi ve korunması hakkında bilgi verilecektir.

Değerlendirme

Odunpazarı'nın geleneksel konut ve müze odaklı turizm potansiyeli yeni müze ve kentsel tasarım projeleri ile ilerletilmektedir. Öte yandan, Odunpazarı ortak bir kültürü ve sosyal bir yapıyı paylaşan kullanıcılarla özel karakterini kazanan geleneksel bir yerleşimdir. Sit alanında gerçekleştirilen yeni yapılanmalarla tüm Eskişehir için sosyal ve ekonomik kazanç sağlanırken, yerel topluluğun kültürel bütünlüğünün bozulmaması sürdürülebilir koruma açısından bir zorunluluktur. Çalıştayın sonuç ürünlerinin sergilendiği değerlendirme oturumunda ortak paydada altı çizilen temel görüş; Odunpazarı'nda kültür mirası ve turizm arasındaki ilişkinin belirli bir dengede tutulması gerektiğidir. ICOMOS Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü'nde (1999, Meksika) vurgulandığı gibi turizmin ev sahibi topluluğun sosyal, ekonomik ve kültürel refahı üzerinde yaratabileceği değişimin kabul edilebilir sınırları belirlenmelidir. Kültür mirası kaynaklarının sürdürülebilir bir biçimde yönetilmesi önemlidir. Bu bölümde tartışılan tavsiyeler;

- > Odunpazarı'nda fiziksel çevrenin, yerel kimliğin ve aidiyet duygusunun korunması,

- > Ev sahibi topluluk ve paydaş katılımını merkeze alan, kent kimliğine ve karakterine önemle yaklaşan yönetimlerle sürdürülmesi,
- > Kültür mirasının sürekli izlenmesinin sağlanmasıdır.

Yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar ve toplum temsilcilerini kapsayan çok paydaşlı bir yaklaşım benimsemelidir. Yönetim planı, sit alanı ve tampon bölgenin uyumlu gelişimini sağlayacak stratejiler içermeli ve tüm paydaşların katılımını teşvik etmelidir. Turizm geliştirme projeleri, kültürel değerlerin çok iyi anlaşılması üzerine kurulmalıdır. Geleneksel yaşam biçimi ve komşuluk ilişkilerinin sürdürüldüğü bölgelerde turizm yönetimi ve yönlendirme stratejileri geliştirilmelidir.

Odunpazarı Kentsel Sit Alanı için düzenli ve sistematik izleme programları oluşturulmalıdır. Bu programlarla, turizm faaliyetlerinin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini değerlendirmeli ve gerekli çözüm önerileri geliştirilmelidir. Yerel toplulukların görüşleri bu süreçte dikkate alınmalı ve izleme sonuçları kamuya açık raporlarla paylaşılmalıdır.

SONUÇ:

Somut ve somut olmayan miras değerleri, yerel kimlik ve kültürel kaynakları güçlendiren daha genel tavsiyeler alınabilir. Yapılan çalışmada Odunpazarı yerleşimi üzerindeki yeni yapılanma programının belirli bir doygunluğa ulaştığı gözlenmektedir. Aslında Eskişehir kenti, tarihi bölge Odunpazarı'nda başlayan turizm hareketliliğinin kentin tüm sosyal ve kültürel kaynaklarına başarılı bir entegrasyonunu deneyimlemiştir. Bütünsel planlama ve kentsel tasarım kararları ile turizmin sağladığı yararlar, Odunpazarı ve Eskişehir merkezli turizm hareketliliği il sınırları dışında daha geniş bir alana taşınabilir. Bu doğrultuda yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, akademik kurumlar ve toplum temsilcilerini kapsayan çok paydaşlı bir yaklaşımla entegre bir yönetim planı geliştirilmelidir. Sürdürülebilir turizm politikaları sayesinde, ziyaretçiler Eskişehir'in diğer ilçelerindeki doğal ve kültürel miras değerlerini kapsamlı olarak tanımaya teşvik edilmeli, turizm faaliyetleri bölgenin kültürel ve doğal kaynaklarını koruyacak şekilde düzenlenmeli ve etkilerini değerlendirmek için sürekli izleme programları geliştirilmelidir.

Katılımcı uygulama örneği olarak değerlendirilebilecek çalıştay etkinliği öğrenciler, akademisyenler ve daha geniş topluluklar için yenilikçi bir öğrenme deneyimi ve öğretme yaklaşımı sunmuştur. Dijital ortam, sahada yerinde yapılan çalışmaların, öğrenme araçları, belgelerin ve faaliyetlerin paylaşılmasını kolaylaştırarak eğitim ve araştırma arasında güçlü bir bağ kurulmasını sağlamıştır. Ayrıca pandemi gibi bir araya gelmeyi kısıtlayan bir dönemde grup çalışmasına izin veren (miro, zoom, google scholar vb.) uygulamaların seçimi ile dijital platform, sonuç ürünlerin geliştirilmesi, sergilenmesi ve yayılmasında etkin bir araç olmuştur.

Farklı ölçeklerdeki tarihî çevrelerde ortaya çıkan koruma sorunları, koruma-kullanma-turizm ekseninde genellikle benzerlikler gösterse de aralarında farklı sorunlar ve fırsatlar bulunmaktadır. Ortak bilgi üretimi için bu değişimleri ve çözümleri tartışmak tarihi çevreyi ve onun bileşenlerini koruma önerilerinin geliştirilmesinde çarpıcı biçimde etkili olmuştur. Etkinliğin oturumları boyunca bilgi ve görüşlerini paylaşan öğrenciler aktif katılım ve araştırma yoluyla farklı bakış açıları kazanarak çalışmalarını güçlendirmişlerdir.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: [TR] Yazar / yazarlar, kendileri ve / veya diğer üçüncü kişi ve kurumlarla çıkar çatışmasının olmadığını veya varsa bu çıkar çatışmasının nasıl oluştuğuna ve çözüleceğine ilişkin beyanlar ile yazar katkısı beyan formları makale süreç dosyalarına ıslak imzalı olarak eklenmiştir.

[EN] The author(s) declare that they do not have a conflict of interest with themselves and/or other third parties and institutions, or if so, how this conflict of interest arose and will be resolved, and author contribution declaration forms are added to the article process files with wet signatures.

KAYNAKÇA:

- Ekimci, B., 2015. 'Kültür Başkentliği ve Koruma Uygulamaları: Eskişehir', 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Erzurum, Bildiriler, C.1, s. 405-427.
- Ertin, G., 1994. Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No: 773.
- ICOMOS, 1999. Uluslararası Kültürel Turizm Tüzüğü, Kültürel Miras Değeri Taşıyan Alanlarda Turizm Yönetimi, Meksika. Çeviri: Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, 2011.
- ICOMOS, 2011. Tarihi Kentlerin ve Kentsel Alanların Korunması ve Yönetimiyle İlgili Valetta İlkeleri, Paris. Çeviri: Prof. Dr. Zeynep Ahunbay, 2014.
- Kıvılcım, F., 2008. 'Tarihi Yapılı Çevrelerde Tasarım İlkeleri Üzerine Bir Çalışma: Eskişehir, Odunpazarı Örneği', Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Koca, G. 2005. 'Planlı Dönemde Eskişehir'de Yaşanan Kentsel Gelişme ve Planlama Sorunları', I. International Symposium on Eskişehir throughout History: Political, Economical, Social and Cultural Aspects, 485-499, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Koç, A. (Ed.), 2014. Eskişehir'in Somut Olmayan Kültürel Mirası, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayın No: 238, Eskişehir.
- Özkut, D. ve Yılmaz, R. (Ed.), 2011. Odunpazarı Kentsel Sit Alanı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu. Eskişehir: Ülkü Ofset.
- Sönmez, N. 1984. 'Eskişehir'de Odunpazarı Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi ve Geleneksel Konut Dokusunda Dizgesel Çözümler' Doktora Tezi: İTÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.
- Yurt Ansiklopedisi. 1982. Türkiye İl İl, Dünü, Bugünü, Yarını, Anadolu Yayıncılık, İstanbul.

EXTENDED SUMMARY

Introduction

Historic cities and urban areas are spatial formations that reflect the evolution of a society and its cultural identity (ICOMOS, 2011). For these cities to integrate with contemporary society and develop harmoniously with their surroundings, tangible and intangible cultural heritage values must be addressed through integrated approaches. Interventions should respect both cultural heritage values and the quality of life of the inhabitants (ICOMOS, 2011). Sustainable preservation requires institutional and economic structuring, as well as fostering societal awareness to embrace and take responsibility for cultural heritage protection.

Historic environments, as living testimonies of the past, face various challenges in today's rapidly changing world. The swift increase in global population, globalization trends, political and business changes, and tourism impacts necessitate continuous observation and evaluation of preservation efforts in historic cities and urban areas. Efforts to protect the heritage values of historic cities and environments, while integrating them with contemporary social, cultural, and economic life, are continuously increasing. Sharing experiences to raise societal awareness in the preservation of historic cities is of great importance. This study aims to share experiences regarding the preservation of historic cities and their integration with contemporary society and to develop new approaches and suggestions in this context.

A workshop titled "Three Historical Environments, Three Scales, Three Topics: Conservation, Use, Tourism" was organized in order to create a discourse about the difficulties and issues related to the implementation of heritage conservation policies in growing cities, discuss the problems, and develop new approaches and suggestions for the future. The preservation processes of selected historical environments from different regions were examined in managerial, conceptual, and practical terms to create a discourse on the challenges and issues related to heritage preservation in growing cities. This article focuses on one of the three selected regions, the Eskişehir Odunpazarı Urban Conservation Area.

Methodology:

The study was conducted using qualitative research methods. Through a literature review, the physical and social infrastructure, historical and spatial development of the settlement were examined, and preservation legislation and practices were addressed. Comparative case studies were carried out to reveal similarities and differences based on the conceptual framework influenced by many common components. This approach helped understand the specific problems and appropriate solutions for each region, alongside general preservation strategies.

The discussions around the concepts of tourism and preservation in the Eskişehir Odunpazarı Urban Conservation Area specifically examined issues such as the balance between preservation and utilization, the impacts of tourism, and the involvement of local communities.

Results and Conclusions:

Odunpazarı's traditional housing and museum-focused tourism potential are being advanced with new museum and urban design projects. Odunpazarı is a traditional settlement that gains its unique character from users who share a common culture and social structure. While new developments in the conservation area provide social and economic benefits for all Eskişehir, maintaining the cultural integrity of the local community is essential for sustainable preservation.

The main conclusion emphasized in the evaluation session where the workshop's final products were exhibited is the necessity to maintain a balance between the cultural heritage resources or values and tourism in Odunpazarı. As highlighted in the ICOMOS International Cultural Tourism Charter (1999, Mexico), the acceptable limits of change that a tourism development program will impose on the social, economic, and cultural well-being of the host community must be determined. It is crucial to manage cultural heritage preservation efforts sustainably for current and future generations. The recommendations discussed include:

1. Preserving the physical environment, local identity, and sense of belonging in Odunpazarı.
2. Maintaining management that centers on the participation of the host community and stakeholders, with an emphasis on urban identity and character.
3. Ensuring continuous monitoring of cultural heritage.

Local governments, non-governmental organizations, academic institutions, and community representatives should adopt a multi-stakeholder approach. The management plan should include strategies to ensure the harmonious development of the conservation area and its buffer zone and encourage the participation of all

stakeholders. Tourism development projects should be based on a thorough understanding of cultural values. In regions where traditional lifestyles and neighborhood relations persist, tourism management and guidance strategies should be developed.

Regular and systematic monitoring programs should be established for the Eskişehir Odunpazarı Urban Conservation Area. These programs should evaluate the environmental, social, and economic impacts of tourism activities and develop necessary solutions. The views of local communities should be considered, and monitoring results should be shared with the public through open reports.

The study observed that the new development program in the Odunpazarı settlement has reached a certain saturation point. Eskişehir has successfully integrated the tourism activity that began in Odunpazarı with the city's overall social and cultural resources.

With holistic planning and urban design decisions, the benefits provided by tourism can extend the activity centered in Odunpazarı and Eskişehir beyond the city limits to a wider area. A multi-stakeholder approach should be adopted by developing an integrated management plan that includes local governments, non-governmental organizations, academic institutions, and community representatives. Sustainable tourism policies should encourage visitors to comprehensively explore the natural and cultural heritage values in other districts of Eskişehir. Continuous monitoring programs should be developed to evaluate the impacts of tourism activities on the area and the community, and tourism activities should be regulated to protect the region's cultural and natural resources.

This workshop and article highlight the challenges and opportunities in the preservation of historic cities and their integration with contemporary society. The analysis of Eskişehir Odunpazarı underscores the importance of a multi-stakeholder approach and continuous monitoring mechanisms for effective heritage preservation policies. Such studies are guiding both in the academic field and in practical applications, shedding light on future heritage preservation efforts.

In undergraduate architecture programs, efforts are made to enhance students' knowledge and sensitivity towards the field of historic environment conservation through compulsory and elective courses. Additionally, awareness on this subject is fostered by conducting an architectural studio within a historical setting as part of the architectural design courses.